7(069)(497.7)
7.036/038(069)(497.7)
стручен труд

УЛОГАТА НА МУЗЕЈСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РАЗВОЈОТ, ЗАЧУВУВАЊЕТО И АФИРМАЦИЈАТА НА МАКЕДОНСКОТО СОВРЕМЕНО ЛИКОВНО ТВОРЕШТВО И НАЦИОНАЛНИОТ КУЛТУРЕН ИДЕНТИТЕТ

м-р Анита Илиева Николовска

Македонска академија на науките и уметностите
Лексикографски центар

клучни зборови: музеј, современа уметност, заштита и презентирање на националното културно наследство
key words: museum, contemporary art, preservation and presentation of national cultural heritage

Во овој труд ќе се обидеме накусо да го претставиме развојот на музејската дејност во Република Македонија во областа на современата ликовна уметност, како појдовна основа за натамошни проширени и продлабочени истражувања во оваа област, со кои би се создала една интегрална и целосна претстава за оваа дејност кај нас, опфаќајќи го нејзиниот историски развој, денешното достигнато ниво и иднина. Интересот за оваа тематика го поттикнаа повеќе причини, но пред сè, исклучителното значење што музејските институции го имаат во нашата културна историја воопшто и за развојот на ликовната уметност одделно, од една страна, и значењето што современата македонска ликовна уметност го има во определувањето на нашиот национален културен идентитет, од друга.

Процесот на раѓањето, развојот и на конституирањето на македонската национална култура и уметност се одвивал паралелно со конечното политичко и национално ослободување на македонскиот народ по Втората светска војна. Во новите социјалистички услови на живеење, Македонија првпат добила можност да ја претстави сопствената национална културна традиција и актуелност на светот, при што исклучително значење имало формирањето на базичните културно-образовни институции, особено музеите, зашто преку нив – со собирањето и со презентирањето на предметите кои го расветлуваат неговото минато и сегашност, неговите етнички обележја – македонскиот народ можел да пружи „материјални докази“ за себеси и за својот живот.

Имајќи го предвид историскиот момент по ослободувањето, како и севкупната општествено-политичка состојба, сосема е разбирливо зашто во Ма-

кедонија најмногу внимание се посветило на формирањето на археолошките, етнолошките и на историските збирки, како и на уметничките, од периодот на средниот век. Но, истовремено започнало и колекционирањето на дела од современата уметност, со основањето на Уметничката галерија во Скопје, а подоцна и на збирките во речиси сите други комплексни музеи низ Републиката. Со тоа биле создадени фундаментите за целиот натамошен развој на музејската дејност во оваа област кај нас, а до крајот на 1960-тите години, бил заокружен процесот на формирањето на носечката мрежа на институции, со логична организациска структура и територијална разместеност.

Сето тоа укажува на местото што современата македонска ликовна уметност го имала во определувањето на нашиот национален културен идентитет. Како што посочува Б. Петковски, современата македонска ликовна уметност, иако „условена од притисокот на историскиот фактицитет ... е всушност надвор од дофатот на сите обиди таа да се присвои како дел на некоја туѓа култура: и секако, претставува творечко подрачје во кое се сосредоточиле некои од најсуштествените одлики на нашиот национален менталитет и специфичниот културен идентитет“ (1995:286).

Денес, без сомнение може да се рече дека за интензитетот и за разновидноста на ликовната практика во Македонија придонеле сите оние културни институции, меѓу кои особено музеите, чијашто основна дејност, или еден нејзин дел, е поврзана со ликовното творештво. Сите тие, преку програмското планирање на својата дејност, дале значителен придонес во промовирањето и во поддржувањето на одделни естетски и ликовни определувања во првите повоени години и подоцна, овозможувајќи директен допир со актуелните текови во ликовното творештво кај нас и во светот. Оттука, функцијата на музејските институции ја сметаме за суштествена, не само за формирањето на општиот степен на визуелната култура во нашата средина, од кој е „условено обликувањето на целиот наш животен амбиент“ (ibid.:288) туку и за конституирањето на општествениот статус на ликовното творештво и на ликовните уметници во Македонија.

* * *

Во Република Македонија постои релативно широка мрежа на музеи и галерии коишто, на еден или на друг начин, се баваат со современата ликовна уметност. Покрај Музејот на современата уметност – Скопје и Националната галерија на Македонија, кои се единствено и целосно посветени на проучувањето и на претставувањето на современата уметност, постојат голем број комплексни музеи кон кои се приклучени ликовни збирки од современата уметност и кои, во рамките на вкупните програмски активности, стават акцент и на оваа дејност (Завод и Музеј во Охрид, Завод и Музеј во Битола, Завод и Музеј во Штип, Музеј во Куманово, Музеј на град Скопје, Музеј во Велес, Историски музеј во Крушево, Музеј во Струга, Музеј на тетовскиот крај во Тетово, Музеј – галерија во Кавадарци и др.). Некои од нив имаат и галерии во кои се одвива значаен дел од изложбената ликовна активност. Исто така, постојат и збирки кои се дефинирани како музејски или галериски, но се наоѓаат во состав на институции кои не се регистрирани за вршење на музејска дејност (во Ресен и Струмица).

Имајќи ја предвид ограниченоста на употребливиот научен материјал,[1] како и можностите за една поширока експликација во рамките на овој труд, ние се определивме развојот на музејската дејност во Република Македонија, во областа на современата ликовна уметност, да биде претставен преку разгледувањето на одредени аспекти од дејноста на Музејот на современата уметност – Скопје и на Националната галерија на Македонија, како и активностите што, во таа смисла, се преземаат во музејските институции во Охрид, Битола, Штип, Куманово и Уметничката галерија во Струмица. Притоа, би сакале да нагласиме дека содржината не е идеално, туку оптимално поставена, а критериумите за направениот избор беа: прво, овие институции остваруваат разновидна дејност во областа на современата ликовна уметност; второ, нивните збирки имаат пошироко значење и можности според бројот и квалитетот на застапените дела; и трето, за нив има доволно осознаени и достапни научни факти.

* * *

По Втората светска војна, со конституирањето на современата македонска држава како рамноправен дел од тогашната југословенска Федерација, биле создадени оптимални услови за една организирана форма на дејствување во областа на ликовната уметност, односно за развој на музејската дејност, кога таа доживува интензивен подем и во квантитативна и во квалитативна смисла. Сè поголемата динамика на ликовниот живот, зголему-вањето на бројот на уметниците, постепеното напуштање на старите сфаќања и промената на односот кон современото уметничко творештво од страна на општеството, придонеле да созрее потребата за организирано набавување, проучување и презентирање на делата од овој период. Со широка поддршка од културната и од општествената јавност, како и од тогашните државни власти, во 1948 г., била формирана Уметничката галерија во Скопје, прва специјализирана музејско-галериска установа во Македонија, чие дејствување, во најголем дел, било свртено кон современата ликовна уметност.

Интензивната дејност на Галеријата придонела да се согледа потребата од формирање на вакви институции и во други македонски градови. Веќе во 1952 г. била формирана Уметничката галерија во Охрид, а во 1958 г. и Галеријата во Битола. Натамошниот развој на ликовниот живот, сè поголемиот број уметници, појавата на првите школувани историчари и критичари на уметноста, усовршувањето на музејските кадри, непостоењето на ограничувања на ликовното творештво од ниеден вид итн., биле објективните претпоставки кои го овозможиле формирањето на МСУ веднаш по земјотресот, во 1963 г., а до крајот на 1960-тите години и на сите други позначајни јавни збирки на современата уметност во Македонија – во Штип (1962/63), Струмица (1964) и Куманово (1967).

[1] Ако се анализира содржината на публикуваните информации кои се однесуваат на работењето на музејските институции во Република Македонија, ќе се дојде до сознание дека збирките на современа ликовна уметност, за разлика од другите, не само што не се доволно истражени и обработени туку, со исклучок во Скопје, оние во внатрешноста на Републиката се сосема малку познати на пошироката публика. Значителен дел од нив никогаш не биле изложени, ниту на некој друг начин станале достапни за јавноста – преку репродуцирање, објавување на податоци и сл.

Во наредниот период, овие институции со својата дејност ги потврдиле темелните причини заради кои биле основани. Целосно сообразени со потребите на македонската современа ликовна уметност и со актуелните музеолошки принципи, тие создале материјални и други услови за истражување, собирање, обработување, заштита и презентирање на музејскиот материјал, како и за остварување на проширена дејност. Со тоа започнало плански осмислено, професионално и програмско дејствување во оваа сфера, базирано врз сопствените и врз искуствата од нашето непосредно опкружување и светот.

* * *

Денес не може да постои сомневање во искажаната оценка дека создавањето на Уметничката галерија во Скопје е проект од историско значење за македонската култура и уметност (Петковска, 1997:69). Галеријата имала клучна улога во поттикнувањето на ликовната сцена, во првите години по ослободувањето и создавањето претпоставки за ново разбирање на функцијата на современото ликовно творештво во Македонија. Тргнувајќи од начелото дека, во прв ред, таа треба да остварува информативно-едукативна функција, односно да придонесе за забрзувањето и за унапредувањето на социјализацијата на ликовната уметност (Този, 1988:25), била оформена репрезентативна збирка, по пат на откуп, која како целина требало да овозможи компонирање на постојана поставка, замислена како специфичен пресек на југословенското уметничко творештво од XIX и XX век (Петковски, 1988:2) вклучувајќи го и македонското, како негов интегрален дел. Од 1951 г., кога била конципирана првата варијанта на постојаната поставка, до денес, Галеријата, преку презентирањето на одделни делови од својата збирка, има значаен придонес за запознавањето на македонските ликовни уметници и на поширокатa јавност со ликовното творештво од минатото и со вредностите на уметноста, што се создавала во нашата средина.

Уметничкиот фонд на Галеријата, којшто денес опфаќа над 1 500 дела, содржи повеќе вредни остварувања, кои овозможуваат да се прикаже развојот на модерната уметност во поранешна Југославија, од крајот на XIX до раните 60-ти години на XX век, а за проучувањето на современата македонска уметност, од посебен интерес се неколку значајни дела од последните македонски зографи, од крајот на XIX до почетокот на XX век, што ги претставуваат некои од првите зачетоци на профаното сликарство во Македонија, како и неколку антологиски остварувања на уметниците, од првата академски школувана генерација. Натамошниот развој на македонската уметност во областа на сликарството, скулптурата и графиката може да се следи преку повеќе значајни дела на македонски уметници од сите генерации, иако за одредени периоди или одделни уметници, особено од средната и помладата генерација, Галеријата не располага со соодветни експонати ниту по бројот ниту по вредноста на материјалот. Порепрезентативна и пообемна е збирката цртежи, која овозможува следење на почетоците и на развојот на оваа ликовна дисциплина во Македонија, преку делата на сите позначајни македонски уметници.

Исклучителната улога на Галеријата за интензивирањето на ликовниот живот во Македонија, ја потврдуваат бројноста и разновидноста на реализираните ликовни изложби и манифестации во изминатите 60-тина години. За најголем придонес на оваа институција во 1950-тите години се смета овозмо-

жувањето на многувидното пробивање на странски ликовни влијанија во нашата средина (Петковски, 1996:274), кои се совпаднале со почетокот на ширењето на естетските и на творечките хоризонти во македонската уметност. Речиси во истиот период, Галеријата започнала со подготовка на ретроспективни изложби на предвоената генерација македонски уметници и со одделни студиско-тематски претставувања, кои овозможиле почетно согледување на значењето на некои појави и личности во нашата современа уметност, а од средината на 1960-тите години, и со претставување на творештвото на уметниците од помладата генерација, со што активно се вклучила во следењето на актуелната уметничка сцена. Овие аспекти на изложбената програма, Галеријата доследно ги спроведува сè до денес, а покрај основната дејност која, пред сè, е посветена на истражувањето, следењето, стимулирањето и на презентирањето на македонската современа уметност, остварува и широка едукативна, издавачка и културна дејност. Своевидно признание за нејзината исклучителната улога во ликовниот живот кај нас е нејзиниот денешен статус на Национална галерија на Македонија.

* * *

Со основањето на Музејот на современата уметност во Скопје, започнува ново поглавје и во начинот на сфаќањето и во начинот на реализирањето на ликовната дејност кај нас. Музејот е единствената институција во Македонија, која исклучиво се занимава со музејска и музеолошка проблематика на современата ликовна уметност и која во музеолошкиот третман на македонското ликовно творештво, за првпат внесе дејности, по углед на светските примери. Уште повеќе, прикажувајќи го и согледувајќи го македонското ликовно творештво како интегрален дел на уметничките процеси во светот, за Музејот е речено и тоа, дека во неговото „настанување и постоење се искажани одликите на нашата целосна национална еманципација“ и дека, во тој контекст, тој претставува „една од најголемите победи на македонската култура по Втората светска војна“ (Петковски, 2001:10).

Како резултат на широката меѓународна акција за подарување ликовни дела на Скопје, по земјотресот во 1963 г., и во помал дел со откупи, во Музејот е оформена обемна и значајна уметничка збирка, која според карактерот, обемот и квалитетот на застапените дела е единствена на поширокиот балкански простор. Нејзиниот меѓународен сегмент, кој опфаќа околу 3 000 дела од над 1 500 автори од 60 земји во светот, ја рефлектира модерната уметност, посебно одбележувајќи ги уметничките случувања во 50-тите, 60-тите и 70-тите години на XX век, преку разновидни индивидуални ликовни изрази на некои од најзначајните светски уметници. Националниот сегмент, во кој се опфатени околу 1 700 дела на над 300 автори, овозможува реконструкција на почетоците и на натамошниот развој на нашето современо ликовно творештво, со примена на различни методолошки пристапи и во него се застапени највредните остварувања на македонските уметници што се наоѓаат во сопственост на јавните институции во Македонија.

Физиономијата на МСУ, неговата општествена улога и значење, најјасно може да се согледаат од изложбената дејност, која се одвива континуирано, од основањето на институцијата до денес, во рамките на нејзините програмски планирани активности. Доследно почитувајќи ги темелните цели и задачи заради кои бил основан, во текот на своето досегашно постоење, Музе-

јот организирал и реализирал повеќе варијанти на постојаната поставка и бројни повремени изложби во земјата и во странство, чијашто структура јасно покажува дека особено внимание било посветено на систематското презентирање на делови од збирката, на прикажувањето и на афирмирањето на современото македонско творештво во сопствената средина и надвор од неа, како и на следењето на случувањата во светот.

Првата постојана поставка на Музејот, составена по повод вселувањето во новата музејска зграда во 1970 г., била единствена во Европа која опфаќала дела на современи европски и воневропски уметници (ibid.:156), а во селекцијата рамноправно била прикажана и македонска уметност, со претставници од сите генерации и сите видови ликовни определби (ibid.).[2] Во наредниот период, постојаната поставка претрпела неколку измени, а најсуштествената промена во презентирањето на фондот на Музејот била зацврстувањето на воспитно-инструктивниот аспект, односно начинот на интерпретација на материјалот, во кој се настојувало да се допре до различни социјални слоеви и средини со различен степен на културни навики, образование, мислење и ставови (Абаџиева Димитрова, 2004:71). Во 1991 г. конципирана е нова варијанта на постојаната поставка, во која, како што е истакнато, заради повеќегодишното непрелевање на дела по пат на откупи и на донаторство, биле извршени значителни промени, односно бил применет сосема нов пристап, не само во претставувањето на музејската збирка туку и во карактерот на функционирањето на Музејот, со преориентација кон обработка на материјал врзан првенствено за македонската ликовна уметност (Бочварова-Плавевска, 1992: 39).

Начинот на кој бил формиран Музејот и структурата на неговите збирки, го условиле паралелното прикажување на современото ликовно творештво и од земјата и од светот. Во однос на третманот и на афирмацијата на ма-кедонското ликовно подрачје, уште од самиот почеток, проекцијата на Музејот била студиозно и постојано проучување на претходниот развој на современата македонска уметност, преку ретроспективни и актуелни прикази на опусите на значајните македонски автори од најстарата и од средната генерација и со реализација на колективни изложби со тематски, студиски или проблемски пристап (Абаџиева Димитрова, 2004:99). Напоредно се презентирале и актуелните ликовни случувања во Републиката, преку критичко следење на развојот на младите македонски уметници, поврзувајќи ги со претходните автори и дела во смисла на континуитет и оформување на историски и современи ликовни целини (ibid.).[3]

Во врска со изложбената програма, Музејот остварил обемна издавачка дејност, во која особено значење има серијата на монографии, издадена по

[2] Авторот укажува и на тоа дека македонската уметност на XX век дотогаш не била поцелосно претставувана, ниту во земјата ниту надвор од неа. Во направениот избор се внимавало да бидат вклучени дела, чијашто ликовна физиономија ги надминува локалните културни, етнички и естетско-ликовни рамки, како и на тоа, поставката да не биде пов-торување, туку, напротив, суштинско естетско-стилско надополнување, на тогашната постојана поставка во Уметничката галерија – Скопје.

[3] Како што нагласува авторката, „ваквата ликовна политика, од една страна ги стимулираше младите творци и ја освежуваше уметничката атмосфера, но, од друга страна беше и ризична, зашто не секогаш ја погодуваше целта и можеби, затоа многу музеи на современа и модерна уметност во светот ја избегнуваат оваа практика“.

повод ретроспективните изложби на македонските уметници, како и посебните библиографски изданија подготвени од Центарот за документација. Нагласен е и ангажманот во областа на едукацијата, преку реализацијата на различни едукативни програми и преку проширувањето на својата дејност во сите домени на визуелната уметност, со различни активности: организирање на предавања, трибини, семинари, филмски и видео проекции и разни други културни настани. Музејот посветил посебно внимание на усовршувањето на стручни музејски кадри, односно на оформувањето на својата кадровска структура, што му овозможи да стане институционална база за студиски и научен пристап на проблемите и на резултатите на македонската современа уметничка тематика. Своите искуства, институцијата ги пренесува и на другите низ Македонија воспоставувајќи широка соработка со сите музејски, галериски и други културни установи во Републиката, како и со бројни организации, поединци и сродни институции во странство. Сето тоа ја потврдува констатацијата дека во текот на своето досегашно работење, Музејот остварил врвни резултати, за што е добитник на највисоките државни признанија и награди.

* * *

За интензивирањето на ликовниот живот и на развојот на музејската дејност во областа на современата ликовна уметност кај нас, одделен придонес имаат и другите музејски институции во внатрешноста на Републиката, кои, иако не се единствено и целосно посветени на проучувањето и на претставувањето на современата уметност, во својот состав имаат збирки на ликовни дела од овој период и во рамките на своите вкупни програмски активности стават акцент и на оваа дејност.

Во рамките на охридскиот Завод и Музеј дејствува Оддел за современа ликовна уметност, чијшто развој може да се следи од 1952 г., кога во градот била основана Уметничка галерија како самостојна институција, која наредната година влегла во рамките на Народниот музеј. Во текот на своето досегашно дејствување Одделот развил широка галериска дејност приредувајќи бројни изложби на современи македонски и странски уметници во сопствена организација, или во соработка со други институции. Постепено била оформена и ликовна збирка од околу 500 експонати, во која се застапени некои карактеристични остварувања од одредени фази на творештвото на автори од Македонија, од поранешните југословенски републики и од странство.

Одделението за современа уметност, во рамките на Заводот и Музеј во Битола, своето формирање го бележи во 1958 г., кога била основана Уметничката галерија „Моша Пијаде“ како самостојна институција, која во 1982 г. била интегрирана со Заводот и Музеј. Од основањето до денес, Галеријата развила интензивна изложбена дејност, во која особено треба да се истакне организирањето на Триеналето на современа графика, кое денес има широка меѓународна афирмација и се вбројува во десетте најпознати графички манифестации во светот. Уметничкиот фонд на Галеријата денес опфаќа над 1 200 експонати, од кои најголемиот дел го сочинува извонредната графичка збирка, која според својот квалитет и опфат е единствена во Македонија и која од стилски аспект, овозможува хронолошко и ликовно-естетско проучување на промените и на движењата во графичкиот израз во последните 40 години од минатиот век.

Галериското одделение во состав на Заводот и Музеј во Штип, било формирано во 1962/3 г., а во 1964 г. била конципирана постојана поставка на современата македонска ликовна уметност, со цел да се афирмира и да се презентира творештвото на македонските автори од сите генерации во штипската средина. Со тек на времето, Галеријата започнала и со организирање на повремени изложби, најчесто во соработка со други институции во Македонија, чиешто одржување придонело за збогатување на нејзиниот уметнички фонд, како и за посодржинско културно живеење во градот. Денес, штипската Галерија располага со збирка од околу 400 дела на значајни македонски уметници, која, како целина, може да овозможи еден општ преглед врз развојот на македонската современа уметност до почетокот на 1980-тите години.

Уметничката галерија (Оддел за ликовна уметност) во состав на кумановскиот Музеј била формирана во 1967 г. Во текот на своето досегашно постоење, поради ограничените просторни можности, Галеријата се ориентирала, пред сè, кон организирање на повремени изложби од областа на современата ликовна уметност реализирајќи бројни претставувања на домашни и странски уметници во рамките на своите планирани, но и вонпрограмски активности. Денес интензивната изложбена дејност на кумановската Галерија се смета за особено значајна, не само за ликовниот живот во градот туку и за Републиката. Галеријата располага со збирка од околу 500 уметнички дела, во која се опфатени остварувања на значајни македонски уметници од сите генерации, како и делата настанати во рамките на кумановската ликовна Колонија.

Уметничката галерија во Струмица, денес во состав на Центарот за култура „Антон Панов“, била формирана во 1964 г., во рамките на Работничкиот универзитет, со цел да ги преземе грижата за веќе создадената збирка и организирањето на сликарската колонија во овој град, започната истата година. Во текот на своето досегашно дејствување, Галеријата има значителен придонес за развојот на ликовниот живот и на ликовната култура во Струмица, не само со континуираното организирање на Колонијата туку и со остварувањето на изложбената и на едукативната дејност. Располага со збирка од околу 2 000 дела од над 800 уметници од целиот свет, во која се застапени разновидни естетски и ликовни определби и која, заради обемот и повеќе карактеристични остварувања, се смета за една од позначајните збирки на меѓународна уметност во Македонија.

* * *

За објективно согледување на денешното достигнато ниво во музејската дејност кај нас во областа на современата ликовна уметност, неопходно е да се посочат некои од актуелните проблеми на овие институции по одделни музејски прашања. Анализата на состојбите покажува дека македонските музеи, денес се соочуваат со бројни и сериозни тешкотии, што ја истакнува потребата од итно определување и спроведување на соодветни мерки, кои би помогнале тие не само да се унапредат туку некои од нив и да се одржат.

Еден од посериозните проблеми на музејските институции во Македонија е недоволноста, односно несоодветноста на уметничкиот фонд со кој тие располагаат. Најобемна и уметнички највредна збирка има МСУ, а според овие параметри веднаш зад неа е збирката на Националната галерија во Скопје, како и збирката на Уметничката галерија во Битола. Иако и во нив има

забележани концепциски празнини, тие се значително помалку отколку оние што можат да се констатираат за збирките што се наоѓаат во другите институции во внатрешноста, кои покажуваат големи разлики и во однос на квалитетот и во однос на проблематиката што би требало да ја опфаќаат.

Причини за тоа има повеќе, но една од главните, секако, е начинот на формирање и дополнување на уметничките фондови. Освен збирката на Националната галерија, сите други, во почетокот, биле оформени како резултат на донација, што значи дека институциите не биле во состојба да се раководат само од сопствените естетски принципи во однос на нивната содржина. Во наредниот период, иако во помал обем, тие се дополнувале и со откуп и тоа речиси исклучиво во делот кој се однесува на македонската уметност. Притоа се сметало дека збирките како целина, треба да овозможат конципирање на постојани поставки кои би имале едукативно-културна функција прикажувајќи своевиден пресек на историскиот развој на современата македонска уметност. Заради недоволното финансирање, ваквите намери не можеле да се реализираат во целост, така што денес имаме ситуација, повеќето од нив да не поседуваат доволно материјал кој би овозможил разновидни класификации, стилски, проблемски и концепциски заокружувања, вреднувања и превреднувања итн., односно да не располагаат со фонд од кој би можело да се осмислат квалитетни музејски експозиции, било повремени или постојани. Оттука, заради неспроведувањето на систематска и планска откупна политика и насочувањето на вниманието кон дополнување на збирките со дела кои по секоја цена би се вклопиле во одредена историско-развојна концепциска поставеност, не е искористена можноста за нивно евентуално прераснување во студиски збирки и тие денес претставуваат вредност која не се регенерира.

Натаму, од низа причини, но најмногу заради немањето на добро оформена кадровска структура, во музеите во внатрешноста, многу малку се посветило внимание на заштитата на музејскиот материјал, која не го опфаќа само неговото соодветно чување во физичка смисла, туку и негово стручно и научно документирање, проучување и интерпретирање. Освен МСУ и Националната галерија, чиишто збирки се целосно научно и стручно проучени и од кои досега биле изготвени бројни повремени изложби и неколку варијанти на постојаните поставки, уметничката проблематика која ја опфаќаат збирките во другите институции во Македонија е само почетно проучена, односно тие се соодветно музеолошки инвентарирани, но не и интерпретирани. Без темелна научна обработка на збирките не може да се спроведе ниту нивно систематско дополнување ниту од нив може да се конципираат издржани поставки и од тематски и од музеолошки аспект.

Акутен проблем на музејските институции во Македонија е и немањето на соодветен простор за сместување и презентирање на музејскиот материјал, односно неадекватност на постојниот. Најповолни просторни услови има МСУ, кој е единствената институција во Македонија што располага со наменски изградена зграда за остварување на својата дејност, која ги исполнува и музеолошките и естетските критериуми за еден музеј на современата уметност од светски ранг. Меѓутоа, заради сè уште актуелните проблеми со физичката состојба на зградата, Музејот денес не е во состојба да ги искористи сите нејзини потенцијали и можности. Сите други институции за остварувањето на својата изложбена и друга дејност користат адаптирани простори, во најголем број случаи споменици на културата заштитени со Закон. Тие зафа-

ќаат многу мала корисна површина, која не овозможува реализирање на поголеми изложбени поставки, а во нив нема ниту простор за чување на музејскиот материјал.

Проблемот со просторот особено добива значење, ако се има предвид дека денес и музеите и галериите во Македонија речиси целосно се ориентирани кон организирање на повремени изложби. Во тој контекст допираме до еден друг сериозен проблем во музејската дејност кај нас, а тоа е што освен Националната галерија, денес ниту една друга музејска институција во Македонија нема постојана поставка. Со тоа речиси целокупниот фонд од современата ликовна уметност во Македонија останува непознат за јавноста, што сериозно ја доведува во прашање основната функција на музејските институции, особено МСУ, токму заради вонредното значење и квалитет на неговата збирка.

И најпосле, недоволното и несоодветно финансирање на музејските институции кај нас, неповолно се одразува врз сите сегменти од нивната дејност. Иако повеќето од нив спаѓаат во надлежност на државата, што само по себе значи сигурен извор на нивно финансирање, средствата што тие ги добиваат, не соодветствуваат на нивниот потенцијал. Искуствата, не само нашите туку и светските, покажуваат дека финансиската поткрепа, во многу случаи била пресудна за концепцијата и за изведбата на проектите во тековниот професионален музеолошки третман, односно за анимирање на дополнителен пристап во обработката и во презентацијата на одредена содржина.

Заклучок

Проучувајќи кога и на каков начин се формирале музејските институции што ние ги имаме предвид и како тие натаму се развивале, доаѓаме до заклучок дека нивното оформување по ослободувањето се одвива по еден забрзан еволутивен пат. Генерално гледано, до крајот на 1960-тите години биле создадени фундаментите за целиот натамошен развој на музејската дејност во оваа област кај нас. Сите значајни институции и јавни збирки на современата уметност во Македонија, биле оформени до овој временски период, а биле создадени и материјални и други услови за истражување, собирање, обработување, заштита и презентирање на музејскиот материјал, како и остварување на проширена дејност.

И покрај неспорното значење и придонес на најстарата музејско-галериска институција кај нас, Уметничката галерија во Скопје, парадигматичниот модел за остварувањето на музејската дејност во областа на современата уметност било дејствувањето на МСУ, не само во однос на методолошкиот пристап кон обработувањето и презентирањето на музејскиот материјал туку и во поглед на научно-истражувачката и издавачката дејност.

Податоците за дејноста на мрежата на институциите во внатрешноста, покажуваат дека и тие имаат респектабилна историја на нашиот простор и дека во првиот период по основањето остварile видни резултати. Некои од нив успеале да го одржат континуитетот и квалитетот во работењето до денес, но други, токму заради брзиот развој, се наоѓаат во состојба која неопходно ја наметнува потребата од итен и интервентен ангажман.

Гледано од денешна перспектива, може да се стекне мислење дека одлуките за формирање на одредени збирки од современата уметност во рам-

ките на комплексните музеи, биле донесени без јасно разработена концепција и критериуми за нивно натамошно развивање. Така, наспроти неспорноста дека во изминатиот период биле остварени видни резултати во нивното работење, стои фактот дека, во исто време, некои работи биле направени половично и импровизирано.

Од разновидното изнесување на музејските проблеми, јасно е дека мора да се напушти едностраниот и скромен пристап во третирањето на карактерот и на содржината на музејските институции во Македонија, а сè повеќе отворено, критички и конструктивно да се гледа на музејската дејност и на тешкотиите од различна природа. Нивното директно посочување, а не премолчување, треба да придонесе да се усвои свеста дека функцијата на музејот, како историски условена институција, не е константа. Таа не смее да биде статична и неинвентивна, туку сосема спротивното – за да опстане, музејот мора постојано креативно да се изградува и усовршува.

Современите светски искуства укажуваат на неопходноста, музејската дејност во Република Македонија денес, значително да ги усогласи некои од своите развојни одлики со тековите во Европа и надвор од неа. Потребата од нова, отворена и флексибилна музејска практика, фокусирана на новата уметност, новата публика, новите технологии и на новите функции што еден музеј на иднината треба да ги остварува, денес, во XXI век, станува прашање на опстанок. Оттука, мрежата на институциите во внатрешноста ги очекува, пред сè, достигнување на нормите и стандардите на дејствување на МСУ, а МСУ - достигнување на нормите и стандардите на дејствување во светот.

Меѓутоа, согледувањата за иднината, треба да произлезат од опфаќањето на поширокиот контекст. При ваквите констатации неопходно мора да се имаат предвид и објективните околности, не само во музејската дејност туку, воопшто, во културата, од недоволниот број на стручни кадри до недоволната свест на политиката за значењето на далекусежното проектирање на културниот развој и на музејската дејност во тој контекст. Тоа значи дека препораките за иднината, кои задолжително треба да ги опфатат актуелните светски искуства, треба да се дадат со должно внимание кон македонските историски и современи посебности, не како апстрактно поставени цели, туку како посочување на оние релевантни примери што можат реално да се имплементираат кај нас.

Литература:

Абаџиева Димитрова, С., 2004. *Музеј на современата уметност – Скопје 1977-1985, Континуитет*, Скопје: Музеј на современата уметност.

Алексоска Бачева, З. и Бочварова Плавевска, М., 2002. *Азбучник на колекцијата на Музејот на современата уметност Скопје*, Скопје: Музеј на современата уметност.

Бочварова-Плавевска, М., 1992. Нова постојана поставка, Музеј на современата уметност, Скопје 1991, *Културен живот*, 2, 39-42.

Крмов, Т., 1996. Постојана поставка „Современа Македонска ликовна уметност“ – Уметничка галерија „Безистен“ – Штип. *Зборник на Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј – Штип*, VII, 119-121.

Кузман, П., Димоски, С. и Миладиновска, Л., 2002. *Музеите во Охрид*, Охрид: Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј.

Миљковић, Ђ., 2001. *Музејска делатност у Македонији*, Скопље: Менора.
Пепиќ, Б., 1993. 30 години на Струмичката ликовна колонија. *Културен живот*, 3, 28-30.
Петковска, А., 1997. *Социологија на македонската ликовна уметност (1945-1980)*, Скопје: Македонска цивилизација.
Петковски, Б., 1988. Улогата на Уметничката галерија во Скопје во развитокот на ликовниот живот во СР Македонија. Во: *Македонската ликовна уметност во Уметничката галерија – Скопје 1948-1988*, (cat.exh.), Скопје: Уметничка галерија.
Петковски, Б., 1995. Проучувањето на визуелната култура во Македонија: основна теоретско-методолошка проблематика. Во: *Содржински и методолошки прашања во истражувањето на историјата на културата на Македонија*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 281-289.
Петковски, Б., 1996. За карактерот на странските влијанија во македонската ликовна уметност на шестата и седмата деценија. Во: *Странските влијанија во македонската литература и култура во 50-те и 60-те години*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 267-283.
Петковски, Б., 2001. *Музеј на современата уметност – Скопје (1964-1976)*, Скопје: Музеј на современата уметност.
Ристовски, Б., 2001. *Сознајби за јазикот, литературата и нацијата*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
Солкевски, В. (ур.) 2004. *70 години Музеј Битола*, Битола: Н.У. Завод и Музеј.
Този, Н. П., 1988. Уметничката галерија Скопје 1948-1988. *Културен живот*, 9-10, 24-30.

THE ROLE OF MUSEUM INSTITUTIONS IN DEVELOPMENT, PRESERVATION AND AFFIRMATION OF MACEDONIAN CONTEMPORARY ART AND NATIONAL CULTURAL IDENTITY

Anita Ilieva Nikolovska

Summary

This paper briefly presents the development of museums in the Republic of Macedonia in the field of contemporary art, as a basis for further deepened and expanded research in this area. Speaking on some aspects of the current activity of the two institutions specialized in this field in Macedonia, the Museum of Contemporary Art - Skopje and the National Gallery of Macedonia, as well as the activities which are in that sense taken in museums in Ohrid, Bitola, Stip, Kumanovo and Strumica, the author concludes that the collecting of works of contemporary art in Macedonia began shortly after the final political and national liberation of the Macedonian people after the Second World war. The constitution of the modern Macedonian state as an equal part of the Yugoslav Federation created optimal conditions for an organized form of action in the field of fine art, and for the development of museums, when they experienced intense growth in quantitative and qualitative terms.

Generally speaking, all significant institutions and public collections of contemporary art in Macedonia were shaped by the end of the 1960s, providing material and other conditions for research, collecting, processing, protection and presentation of museum material, and the realization of extended activity. Thus began planned, professional and programmatic activity in this area, in accordance with the needs of the Macedonian contemporary art and current museological principles.

Despite the importance and contribution of the oldest museum-gallery institution in Macedonia, the Art Gallery in Skopje, the paradigmatic model for the realization of museum activity in the field of contemporary art was the action of MoCA, not only in terms of methodological approach to processing and presentation of museum material, but also in terms of scientific research and publishing activities.

From today's perspective, it can be said that in the past these institutions achieved remarkable results in their work, although recent experience has shown the necessity that museums in Macedonia have to substantially align some of its developmental features with streams in Europe and beyond. However, observations about the future, should result from the involvement of the wider

context. They must take into consideration the objective circumstances, not only in museums, but in general culture, from the insufficient number of professional staff to insufficient awareness of the importance of the policy of long-distance projection of cultural development and the museums in this context. This means that recommendations for the future, which should necessarily include the current world experience should be provided with due attention to historical and contemporary Macedonian characteristics, not as an abstract set of goals, but referring to those relevant examples that can realistically be implemented.